

## ФІТОТЕРАПІЯ В НАРОДНІЙ МЕДИЦИНІ ПОКУТТЯН (у працях іноземних дослідників другої половини ХІХ – початку ХХ ст.)

Фітотерапія є невіддільною частиною народної медицини Покуття. На основі етнографічних розвідок польських дослідників О. Кольберга, К. Мрочка, Ю. Шнайдера, Л. Вайгеля та російського ученого С. Петровича з'ясовано, що найчастіше у лікуванні покутяни використовували лікарські рослини, городні й зернові культури, різні частини дерев та кущів. Мова йде про близько 200 видів трав, які були частиною флори Покуття. Серед форм виготовлення ліків рослинного походження вирізнялися відвари, настоянки на горілці (рідше на меду, пиві, оцті), купелі з додаванням відвару рослин, знеболювальні пластирі, підкурювання. За їх допомогою лікували широкий спектр захворювань: простудно-інфекційні, органів травлення, хвороби кістково-м'язової системи. Також фітотерапевтичні засоби застосовували в народній хірургії, у практиці дитячого лікування та від різних жіночих недуг. Водночас з'ясовано, що на Покутті рослини використовували як профілактичний засіб та у вигляді оберегів.

**Ключові слова:** Покуття, фітотерапія, народна медицина, лікарські трави.

Phytotherapy is an integral part of the traditional medicine of Pokuttya. Based on ethnographic investigations of Polish researchers – O. Kolberg, K. Mrochko, J. Schneider, L. Weigel and Russian S. Petrovich was found that Pokutyany most often used medicinal plants, garden and grain crops, different parts of trees and shrubs. It's talked about 200 species of weeds, that were part of the flora of Pokuttya. Among the forms of herbal medicine most used decoctions, tinctures of vodka (rarely on honey, beer, vinegar), font and add of a decoction of plants to it, analgesic patches, smoking. They were used to treat a wide range of diseases: colds and infections, digestive organs, and musculoskeletal system diseases. Phytotherapeutics was also used in folk surgery in pediatric treatment and various gynecological diseases. At the same time, it was found out that in Pokuttya the plants were used as a preventive measure and as talismans.

**Key words:** Pokuttya, phytotherapy, traditional medicine, herbal plants.

Народна медицина є складовою частиною традиційної культури, що формувалася впродовж тисячоліть і містить чимало форм лікування. Серед них – фітотерапія, оздоровлення ліками тваринного й мінерального походження та магічна практика. У статті спробуємо проаналізувати фітотерапію Покуття, базуючись на працях зарубіжних дослідників другої половини ХІХ – початку ХХ ст., зокрема О. Кольберга [15; 16], Ю. Шнайдера [18; 19], Л. Вайгеля [4; 20] та С. Петровича [17].

Народна медицина не тільки на Покутті, а й у всій Галичині тривалий час була єдиним способом лікування, що зумовлювалося низьким рівнем розвитку медицини та відсутністю лікарів у віддалених населених пунктах. На стан здоров'я людей впливало соціально-економічне життя. Важка праця, незбалансоване харчування, антисанітарія, зловживання алкоголем часто призводили до спалахів різних хвороб. У другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. в Галичині, зокрема на По-

кутті, лютували епідемії гострих інфекційних захворювань – холери (1848, 1870, 1880, 1894 рр.), натуральної віспи (1892), унаслідок чого померло багато людей, зокрема дітей різного віку. У першій половині ХХ ст. набули значного поширення тиф (черевний, висипний, поворотний, паратиф), дизентерія, грип, гострі дитячі заразні хвороби (дифтерія, скарлатина, кір). Відмічено було й чергове зростання захворюваності на туберкульоз і сифіліс [12, с. 630].

Ситуація в краї у сфері медицини почала покращуватися з приєднанням 1772 року Галичини до Австро-Угорщини. Уряд створив громадську систему охорони здоров'я. Завдяки державній підтримці, у другій половині ХІХ ст. в багатьох повітах було збудовано та введено в дію мережу громадських повітових шпиталів. Такого типу шпитали було відкрито й на Покутті. Зокрема, у Коломиї почали діяти два медичні заклади (у 1835 та 1854 рр.) [9, с. 281]. У Снятині такий лікувальний заклад заснували 1847 року.

Там містилося 14 ліжок і працював один лікар [9, с. 628]. Наприкінці ХІХ ст. на одного лікаря припадало 7065 осіб, а територія, яку він обслуговував, могла скласти 60–140 кв. км [2, с. 2]. Як свідчить тогочасна офіційна статистика, смертність за часів Австро-Угорщини залишалася високою. Середня тривалість життя становила 27 років для чоловіків і 28,5 – для жінок [6, с. 272]. Особливо велика була дитяча смертність. Через брак кваліфікованих акушерок багато немовлят і матерів помирали під час пологів. І якщо в місті ще можна було звернутися по допомогу до лікаря, то в селах це було проблематично.

Проте у створеній системі охорони здоров'я були й недоліки: шпиталі досить малі, не вистачало лікарів. Щоб задовольнити всі потреби в лікуванні місцевого населення, цих заходів було недостатньо. Проблемою було кадрове забезпечення лікувальних закладів. Зокрема, лікарські дипломи здобували переважно євреї та поляки. Водночас послуги лікаря не завжди були доступні з матеріального боку. Це могли собі дозволити тільки заможні верстви населення. Через нестатки й бідність лікаря викликали тільки в разі крайньої потреби. Польський дослідник О. Кольберг в чотиритомній монографії «Рокусіє» («Покуття») писав, що до лікаря відсилали лише тоді, коли селянин був уже важкохворий [16, с. 159]. К. Мрочко у своїй розвідці «Снятинщина. Причинки до крайової етнографії» зазначав, що люди не вірили в лікарську допомогу, а якщо захворіли, то йшли до ворожок і ворожитів. Коли лікування не допомагало, то тоді вже зверталися до лікаря [11, с. 95].

Етнографічні джерела свідчать, що на Покутті головною сировиною для отримання засобів лікування були рослини. Відомо, що покутяни у фітотерапії використовували близько 200 видів лікарських рослин. Найчастіше застосовували полин, м'яту, конвалію, зозулинець, мати-й-мачуху (підбіл), арніку, цикорій дикий, кульбабу лікарську, дурман, подорожник, золототисячник, медунку, материнку, дивину звичайну, мальву, барвінок, ялівець, лопух, шавлію, подорожник, деревій, блекоту чорну (німиця), любисток, хвощ польовий (падиволос) тощо. Найбільш широко побутували відвари, настої, соки, порошки. О. Кольберг також

зауважив, що рослини використовували не тільки для лікування, а й у магичній практиці та в побуті. Наприклад, любисток застосовували як для лікування, так і для ворожіння [16, с. 160].

У лікувальній практиці широко використовували городні рослини, зернові та технічні культури. Добре знали цілющі властивості лісових ягід, дерев та кущів [16, с. 145–148]. Серед іншого знаходимо рецепти з використанням продуктів тваринної життєдіяльності (борсуковий жир, кров крота) [17, с. 225]. Покутяни вважали, що лікувальні властивості мали курячий, гусячий і коров'ячий послід.

Багатовікове спостереження за природою виробило певні вміння у збиранні та сушінні лікарських рослин. Їх збирали в полі, лісі та в спеціальних місцях, де росли різні трави. Таким місцем було, зокрема, урочище Масьок, розташоване в Городенківському районі (на південь від села Острівець). Уперше про нього написав польський ботанік В. Гаєвський у статті «Зв'язок геоботанічного урочища Масьок і прилеглих до нього гіпсових утворень навколишнього середовища» (*Stosunki geobotaniczne stepu «Masiok» i przyległych mu «hold» okolicznych*) [14]. Про багатство і різноманітність рослинності цього місця свідчить перелік різнотрав'я, який подав В. Гаєвський. Дослідник заніс у таблицю близько 250 видів рідкісних рослин [14, с. 184–189]. За даними респондентів, і сьогодні в цій місцевості люди збирають цілюще зілля.

Були й такі рослини, що їх купляли на ярмарках. Гуцули часто привозили на продаж татарник («чортополох»), який ріс на схилах гір [11, с. 96]. Лікарські рослини висаджували також перед оселею. Польський дослідник Ю. Шнайдер у розвідці «Печеніжинські люди» (*Lud Peczeniżyński*) зазначав, що «біля кожної хати можна побачити маленький садочок, у якому жінки й дівчата плекали різне зілля: руту, маруну, полин, м'яту, жоржини, півонії, «васильок», і «сухі косиці» – безсмертники» [13, с. 29].

З давніх часів були визначені дні, коли найкраще збирати лікарські рослини. Традиційно на Покутті, як і на всій території України, робили це на свято Івана Купала. За народним повір'ям, трави, зібрані саме цього дня, мали магичні властивості. Зауважимо, що така традиція збору рослин

була притаманна всім східним слов'янам [2, с. 492]. Цьому є раціональне пояснення, адже цей день у природі кульмінує період інтенсивного цвітіння здебільшого всіх рослин. Зібрані рослини сушили під зволоком чи на горіщі. Головним у сушінні було те, щоб на зілля не потрапило сонячне світло. Протягом року з уже висушеного зілля робили напої, купелі, обкурювали хворого. Збирали рослини й на інші релігійні свята. Лікувальними властивостями наділяли зілля, яке використовували для прикрашання обійсть на Трійцю і Юрія. Оберегом і лікувальним був віночок із розхідника, який освячували на свято Божого Тіла. Кожна господиня зберігала його в оселі впродовж року, а за потреби ним обкурювали худобу [15, с. 200–201].

Залежно від вмісту активних речовин, що мають лікувальний ефект, використовували різні частини рослини: корінь, листки, суцвіття, плоди. З рослинної речовини виготовляли й лікарські препарати. Зокрема, для внутрішнього використання готували відвари, настоянки, соки, порошки; зовнішньо застосовували для ванн, примочок, припарок, компресів, мазей. На Покутті найпоширенішими були настоянки на воді та горілці, інколи їх робили на меду, пиві чи оцті. Однією рослиною могли лікувати відразу кілька хвороб. Часто використовували суміші лікарських трав.

З етнографічних джерел відомо близько 60 видів захворювань, які на Покутті лікували з допомогою фітопрепаратів. На думку О. Кольберга, найбільш розповсюдженою хворобою була ферба (пропасниця). У народі вірили, що захворювання мало «сімдисет гатунків», тому й лікували його 77 способами. О. Кольберг записав понад 30 різних рецептів від цієї недуги [16, с. 170–174].

Так, простудно-інфекційні захворювання лікували деревієм, лікарською ромашкою, липовим і бузиновим цвітом, мати-й-мачухою. Від втоми пили настоянки із кореня дягелю, настояні на горілці або меду. При появі перших ознак виснаження організму пили відвар із кори в'яза (береста) або робили купелі з квітів терену [17, с. 221]. Застудившись, використовували також городні рослини: часник, цибулю, чорну редьку, ріпу. При перших проявах застуди давали пити сік із чорної

редьки. Здавна цибулю й часник знали як універсальний засіб для запобігання простудним захворюванням. Цибулю вживали, коли відчували загальну втому. При кашлі її смажили із цукром, заливали кип'яченою водою і пили. Добре допомагали впоратися із застудженими бронхами відвари з кукурудзи, вівса, проса, коріння кропиви, бузинового цвіту. Готували й суміші з лікарських рослин. Так, відварювали м'яту, калинові ягоди, змішували їх із пивом, охолоджували, додавали сире яйце й цукор [7, с. 69]. Перетирали часник та калинові ягоди, підсмажували їх і пили натщесерце [17, с. 218]. Як і на Гуцульщині, на Покутті часник вживали як профілактичний засіб інфекційних захворювань – чуми, холери, тифу [6, с. 281]. Щоби збити високу температуру, пили розведену у воді висушену й перетерту лісову ліщину. З цією ж метою влітку їли свіжі ягоди суниці, узимку пили відвар з їхнього листя [17, с. 217].

Хвороби кістково-м'язової системи лікували настоянками, мазями, робили компреси, купелі. У лікуванні паралічу застосовували теплі ванни, до яких додавали листя й коріння чебрецю [17, с. 221]. Ревматичні болі добре знімала настоянка з коріння купини багатоквіткової [4, с. 88]. Широко використовували живицю (смолу) [16, с. 148]. Якщо боліли кістки чи суглоби, варили корінь живокосту лікарського [11, с. 102]. До хворих місць прикладали й пластирі. Біль у крижах допомагав зняти натертий корінь хрону, підсмажена вільхова кора з додаванням пшеничного грису. Часто в такі суміші додавали оцет [17, с. 220]. У домашньому лікуванні застосовували й овочі. При легеневих захворюваннях і відмороженні кінцівок добре допомагав сік із моркви. На пошкоджені морозом кінцівки прикладали пластирі з вареної ріпи [11, с. 97–98].

Лікарські рослини використовували також у народній хірургії. При переломах, щоб «краще сходилися кістки», готували купіль, до якої додавали воду з намоченими сосновими шишками [17, с. 220].

З етнографічних джерел довідуємось, що для кровоспинення та загоювання ран для зовнішнього застосування використовували відвари з подорожника, кропиви, череди, звіробою, ромашки, шавлії, рогожину, пижма. Добре дезінфікувало поверхню ран товчене листя пастернаку з

додаванням кори молодої вільхи та дуба. До гнійних ран прикладали мазі. Зокрема, брали дев'ять сухих квасолин, підсмажували їх, перетирали, змішували зі сметаною й цю масу наносили на вражену поверхню. На солодкому молоці варили буряк, товкли й наносили його на рану [17, s. 219]. Варто зауважити, що в лікуванні трапляються й магичні елементи. Часто в багатокомпонентних рецептах додавали магичну кількість рослин. Це були числа 3 або 9 [17, s. 226].

У народній медицині з лікувальною метою використовували й отруйні рослини, такі як чистотіл, блекота, купина лікарська, живокіст, вороняче око чотирилисте. Серед них – бруслина європейська (*Euonymus europaeus L.*). Червоні ягоди цієї рослини сушили, потім перетирали, додавали до них масла або жиру й виварювали. Готову масу накладали товстим прошарком на струпи, лишай, дитячі попрілості [16, s. 147]. Вороняче око чотирилисте (*Paris quadrifolia L.*) – отруйна рослина. Місцева назва – «бешизник», «бешиха». З лікувальною метою свіжі ягоди рослини прикладали до ран [4, с. 87–88].

Для лікування хвороб органів травлення застосовували водяні й спиртні настої тмину, любистку, подорожника, айру тростинового (татарське зілля), мильнянки, дягелю. Із лікувальною метою використовували й коріння рослин подорожника, татарника, дягелю. Найчастіше ці настої робили на горілці, пиві, вині та меду. Для покращення апетиту вживали відвар із золототисячника [17, s. 220]. При закрепах пили воду з потовченими зернами щербаню [17, s. 221]. Добре знали лікувальні властивості терну. Напої з його плодів використовували при захворюваннях шлунково-кишкового тракту. Якщо були сильні болі в шлунку, тоді вживали варені плоди рослини [8, с. 99]. Відомі були також в'яжучі властивості терну (виліковували інфекційні захворювання кишківника). Від цієї недуги готували відвар із суміші листя та ягід терну [17, s. 219]. Відомими глистогінними засобами були часник, полин, чорний кмін, корінь папороті. У покутян побутовало вірування, що коли з'являлася слабкість, викликана нудотою, то це «черви кров пили із серця». Такого хворого обкурювали сухим зіллям польового хвоща [14, s. 221]. При симптомах дизентерії (крива-

вій червінці) вживали настояну на горілці струхлявілу деревину грушки [16, s. 168]. Пили відвар із сушених груш, їли варений біб [7, с. 69].

Часто хворіли гастроптозом, який у народі називали «золотник». О. Кольберг у своїй праці називав це захворювання одним із найрозповсюдженіших [16, s. 162]. Виникало воно внаслідок важкої фізичної праці та поганого харчування. Як ліки проти «золотника» використовували молододу кору бузини, яку разом із вареним яйцем прикладали на пуп [11, с. 100]. Лікували зрушення «золотника» також травами. Добре від цієї недуги допомагали настояний на горілці корінь подорожника ланцетолистого, дягель та блекота чорна. Також готували напій, до складу якого входило сіно та різне збіжжя. Сіно, яке обов'язково було скошене на цілині, клали до трьох горщиків, а в четвертий кидали суміш дев'яти зернових культур (овес, ячмінь, жито, пшениця, кукурудза, гречка, просо, горох, насіння льону). Готовий вивар змішували й давали пити хворому [16, s. 162]. Приймали купелі з додаванням відвару з подорожника ланцетолистого («потегач») [11, с. 105].

Жителі Покуття знали багато рослин, якими вгамовували головний біль та мігрень. Серед них – польовий хвощ, лопух, астрагал, татарник (айр тростиновий). Прикладали до чола листки квашеної капусти або тонко нарізані скибки картоплі. Рекомендували мити голову у відварі звіробою та конопляного цвіту [17, s. 220].

У практиці дитячого лікування популярними були такі рослини, як чебрець, ромашка, кора крушини, любисток, м'ята, мильнянка. Поширеною хворобою серед дітей був туберкульоз (сухоти). Для його лікування дітям робили купелі у відварі з кори крушини. Водночас вірили, якщо відвар під час варіння червоний, то дитина буде здорова, інакше купіль не допоможе [17, с. 101]. Щоб діти добре спали, їх купали у відварі фіалки триколірної, чебреці, ромашці та любистку. Часто трапляється, що в народних назвах рослин віддзеркалено прадавні етноботанічні знання [10, с. 16]. Так, від шкірної недуги кошулі купали в траві дзвінець, яку на Покутті називали «кошильник» [17, s. 218]. Метафорично назва хвороби походить від значення «сорочка». Здавна для

того, щоб дитина народилася здоровою, вагітна жінка повинна була дотримуватися різних пересторог і профілактичних засобів. У с. Тишківці Городенківського району побутувало вірування, що цей своєрідний шкірний висип дитина матиме, якщо майбутня мати наступить на мурашник або кротовиння [8, с. 125]. Добрим протиглислим засобом були висушені нерозпуклі суцвіття полину цитварного, які в здрібненому вигляді додавали малюкам до молока або огіркового розсолу. Також відваром цієї рослини покращували апетит [7, с. 70]. Заведено було давати дітям пити відвар із насіння маку, який мав снодійний і заспокійливий ефект. Для стійкості імунітету вживали березовий сік [11, с. 101].

Різні жіночі недуги лікували відварами з гуньби сінної (окладник), дивини звичайної, медунки лікарської, мальви, кропиви. Запальні процеси жіночих репродуктивних органів лікували водяними настоянками деревію і материнки. Лікарські трави використовували також бабиповитухи під час пологів. Зокрема, щоб зняти сильний біль, жінці давали пити відвар із рум'янку. Цей напій давали для пониження післяпологової температури. Якщо «дитина важко йшла на світ, вживали відвар із м'яти перцевої, рути, аконіту. Біль у жіночих грудях вгамовували відваром із кукурудзяних круп [17, с. 220–221]. Для покращення лактації добре допомагав пирій [11, с. 97]. Безплідні жінки, аби завагітніти, пили відвар із барвінку; лікувальні властивості мала вода, у якій мочили квіти ружі [17, с. 221]. З допомогою лікарських рослин позбавлялися й небажаної вагітності. Так, суміш трав барвінку, ружі, вишневої кори спричиняв аборт [11, с. 100]. Вірили, що жіночі онкологічні захворювання можнавилікувати ялівцем [11, с. 97]. Зілля використовували й для зовнішньої краси. Для росту волосся жінки мили його у відварі листя верби й горіха [11, с. 100].

Окрім того, на Покутті рослини часто використовували як символи на добру

долю, щастя; слугували вони й оберегами. Так, з розхідника плели віночки й освячували їх на свято Чесного Хреста. Протягом року їх зберігали в оселі (ставили за образи або тримали на підвіконні). Освячений віночок слугував оберегом для всієї родини. У разі хвороби сухим розхідником обкурювали хвору людину чи тварину й вірили, що від того «хвороба розійдеться» [11, с. 101]. Ще однією рослиною-оберегом була фіалка триколірна, народна назва – «братчики», «полуцвітки». За народним повір'ям, вона приносила в сім'ю злагоду й оберігала від сварок. Щоб позбутися переляку, обкурювали листям чортополоху [11, с. 101]. Цікаво, що на Покутті подорожник наділяли властивістю зцілювати людину від уроків. Для цього треба було вмитися відваром рослини, а решту вилити на роздоріжжя [17, с. 220]. Рослини використовували для запобігання деяким хворобам. Так, на Івана Купала, щоб не боліло в попереку, як жінки, так і чоловіки оперізувалися полином («чорнобилем»). Вітчизняна дослідниця З. Болтарович зазначила, що це вірування було поширене в усіх східнослов'янських народів [1, с. 57].

Отже, етнографічні матеріали, зібрані зарубіжними вченими другої половини XIX – початку XX ст. О. Кольбергом, Ю. Шнайдером, Л. Вайгелем, свідчать про те, що в народному лікуванні покутяни широко практикували фітотерапію (використовували цілющі властивості дикорослих лікарських рослин, городніх й зернових культур, дерев та кущів). Вагоме місце в народній практиці посідали саме дикорослі рослини. З них готували відвари, купелі. Часто зілля настоювали на горілці, рідше – на пиві, меду. Крім лікування, рослини також використовували з профілактичною метою, а декотрі з них відігравали роль оберегів. Сьогодні лікувальні властивості дикорослих рослин, якими послуговувалися покутяни в другій половині XIX – на початку XX ст., доведені медичною наукою, їх застосовують в сучасній фармакології.

### Джерела та література

1. Болтарович З. Народна медицина українців / АН УРСР, Ін-т мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського, Львівське відділення. Київ : Наукова думка, 1990. 229 с.

2. Білавич І. В. Становлення і розвиток громадської системи охорони здоров'я в Галичині наприкінці XIX – на початку XX ст. URL : <https://www.sworld.com.ua/simpoz4/65.pdf>. (дата звернення 27.12.2020).
3. Бромлей Ю. В. Этнография восточных славян. Очерки традиционной культуры.. Москва : Наука, 1987. 557 с.
4. Вайгель Л. Нарис про місто Коломию / передмова М. Савчука, М. Васильчука ; пер. з польської М. Васильчука, М. Кочержук. Коломия : Вік, 2008. 120 с.
5. Ганус Дз. М. Україна, держава: медицина. *Енциклопедія історії України : Україна – Українці*. Кн. 1 / редкол. : В. А. Смолій ; НАН України, Інститут історії України. Київ : Наукова думка, 2018. URL : <http://www.history.org.ua/?termin=1.5.1> (дата звернення 24.11.2020).
6. Гуцульщина. Історико-етнографічне дослідження : монографія. Київ : Наукова думка, 1987. 470 с.
7. Голубович І. Народна пожива в Снятинському повіті (Покуте). Записав у Карлові. *Матеріали до української етнології* / видає Етнографічна комісія Наукового товариства ім. Т. Шевченка. Львів, 1918. Т. 18. С. 48–70.
8. Горошко-Погорецька Л. Допологова обрядовість жителів Покуття: прикмети, настанови, перестороги. *Народознавчі зошити*. 2017. № 1. С. 123–128.
9. Історія міст і сіл української УРСР: в 26 т. Івано-Франківська область. Київ, 1971. с. 639.
10. Кобів Ю. Словник українських наукових і народних назв судинних рослин. Київ : Наукова думка, 2004. 800 с.
11. Мрочко К. Фр. Снятинщина. Причинки до крайової етнографії. (Бібліотека видавництва «Снятин». – Ч. 3. – Частина перша). Детройт, 1977. 130 с.
12. Стефаниківський край Черемошу і Пруту... Снятинщина. Історико-етнографічний нарис / кер. авт. кол. голов. ред. А. Королько. Снятин ; Івано-Франківськ ; Львів : Манускрипт-Львів, 2014. 732 с. : іл.
13. Шнайдер Ю. Печеніжинські люди. Етнографічний нарис / упоряд., автор передмови й приміток М. Савчук ; переклад І. Гулай-Назарової. Івано-Франківськ : Фоліант, 2017. 108 с. (Серія «Бібліотека Коломийщини»).
14. Gajewski W. Stosunki geobotaniczne stepu «Masiok» i przyległych mu «hołd» okolicznych [The geobotanical relations of the steppe «Masiok» and its environment]. *Acta Societatis Botanicorum Poloniae*. 1932. Vol. 9. no Suppl. URL : <https://pbsociety.org.pl/journals/index.php/asbp/article/view/asbp.1932.030> (дата звернення 28.12.2020).
15. Kolberg O. Pokucie: Obraz etnograficzny. Cz. 1. Reedycja fotooffsetowa, pierwodruk. Krakow, 1882. *Dziela wszystkie*. Wrocław ; Poznań : Polskie Wydawnictwo Muzyczne ; Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1962. Т. 29. 358 s.
16. Kolberg O. Pokucie: Obraz etnograficzny. Cz. 3. Reedycja fotooffsetowa, pierwodruk. Krakow, 1888. *Dziela wszystkie*. Wrocław-Poznań : Polskie Wydawnictwo Muzyczne ; Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1963. Т. 31. 241 s.
17. Piotrowicz S. Znachorka i wryżka Jewdokia Bojczuk. Materiały folklorystyczne ze wsi Bortnik na Pokuciu. *Lud. Organ Towarzystwa Ludoznawczego we Lwowie*. Lwyw, 1907. Rocznik XIII. Zeszyt II. S. 118–129 ; Zeszyt III. S. 216–232.
18. Schnaider J. Lud Peczeniżyński: szkic etnograficzny. Część I. *Lud. Organ Towarzystwa Ludoznawczego we Lwowie*. Lwyw, 1906. Rocznik XII. Zeszyt IV. S. 277–308.
19. Schnaider J. Lud Peczeniżyński : szkic etnograficzny. Część I. *Lud. Organ Towarzystwa Ludoznawczego we Lwowie*. Lwyw, 1907. Rocznik XIII. Zeszyt I. S. 21–33 ; Zeszyt II. S. 98–117 ; Zeszyt III. S. 202–215.
20. Wajgiel L. Rys miasta Kołomyi. Kołomyja : Drukiem H. Zadembskiego i spylki, 1877. 114 p.

## References

1. BOLTAROVYCH, Zoriana. *Folk Medicine of the Ukrainians*. Academy of Sciences of the UkrSSR, M. Rylskyi Institute of Art Studies, Folklore and Ethnography's Lviv Branch. Kyiv: Scientific Thought, 1990, 229 pp. [in Ukrainian].
2. BILAVYCH, Ivan. *Formation and Development of the Public Health Care System in Halychyna in the Late XIXth to Early XXth Centuries* [online]. Available from: <https://www.sworld.com.ua/simpoz4/65.pdf> (accessed on Decdember 27, 2020) [in Ukrainian].

3. BROMLEY, Yulian, Mikhail RABINOVICH, Vera SOKOLOVA, Kirill CHISTOV (editorial board). *The Ethnography of the Southern Slavs. Surveys of Traditional Culture*. Moscow: Science, 1987, 557 pp. [in Russian].
4. WAJGIEL, Leopold. Sketch of the City of Kolomyia. Prefaced by Mykola VASYLCHUK. Translated from the Polish by Mykola VASYLCHUK and Myroslava KOCHERZHUK. Kolomyia: Age, 2008, 120 pp. [in Ukrainian].
5. HANUS, Dzvenyslava. The State of Ukraine: Medicine. In: Valeriy SMOLIY, editorial board's chairperson, *The Encyclopedia of History of Ukraine: Ukraine – Ukrainians. Book 1*. NAS of Ukraine. Institute of History of Ukraine. Kyiv: Scientific Thought, 2018, 608 pp. [online]. Available from: <http://www.history.org.ua/?termin=1.5.1> (accessed on November 24, 2020) [in Ukrainian].
6. HOSHKO, Yuriy, ed. *Hutsulshchyna: A Historical and Ethnographical Study: A Monograph*. Kyiv: Scientific Thought, 1987, 470 pp. [in Ukrainian].
7. HOLUBOVYCH, Ivan. On Folk Food in Sniatyn District (in Pokuttia). Recorded in the Village of Karliv. In: Volodymyr HNATIUK, ed.-in-chief, *Materials for Ukrainian Ethnology*. Published by the Ethnographic Commission of the Shevchenko Scientific Society in Lviv. Lviv, 1918, vol. XVIII, pp. 48–70 [in Ukrainian].
8. HOROSHKO-POHORETSKA, Lesia. Prenatal Rites of the Pokuttian Inhabitants: Signs, Instructions, and Warnings. In: Stepan PAVLIUK, ed.-in-chief, *The Ethnology Notebooks*, 2017, no. 1 (133), pp. 123–128 [in Ukrainian].
9. TRONKO, Petro (editorial board's chair). *The History of Towns and Villages of the Ukrainian USSR: in 26 Volumes. Ivano-Frankivsk Region*. AS of UkrSSR's Institute of History. Kyiv: AS of UkrSSR's Ukrainian Soviet Encyclopedia, 1971, 639 pp. [in Ukrainian].
10. KOBIV, Yuriy (compiler). *The Dictionary of Ukrainian Scientific and Folk Names of Vascular Plants*. Kyiv: Scientific Thought, 2004, 800 pp. (Series *Dictionaries of Ukraine*) [in Ukrainian].
11. MROCZKO, Ksawery Franciszek. *Sniatynshchyna: Reasons for the Land's Regional Ethnography*. Translated from the Polish by Omelian LIASHKEVYCH, prefaced by M. BAZHANSKYI. (*Sniatyn Publishing House Library*, no. 3, pt. 1). Detroit, 1977, 130 pp. [in Ukrainian].
12. KOROLKO, Andriy (head of the author's team, ed.-in-chief). *Stefanyk's Lands of the Chermosh and Prut Rivers... Sniatynshchyna: A Historical and Ethnographic Essay*. Sniatyn; Ivano-Frankivsk; Lviv: Manuscript-Lviv, 2014, 732 pp., ill. [in Ukrainian].
13. SCHNAIDER, Jyzef. *The Population of Pechenizhyn: An Ethnographic Sketch*. Compiled, prefaced and annotated by Mykola SAVCHUK, translated by Irena HULAY-NAZAROVA (Series *Library of Kolomyishchyna*, iss. 6). Ivano-Frankivsk: Tome, 2017, 108 pp. [in Ukrainian].
14. GAJEWSKI, Waclaw. Stosunki geobotaniczne stepu «Masiok» i przyległych mu *hold* okolicznych [The Geobotanical Relations of the Steppe *Masiok* and Its Environment]. In: Kazimierz BASSALIK, ed.-in-chief, *Acta Societatis Botanicorum Poloniae*. A Quarterly. Polish Botanical Society. Vol. 9, No Suppl (1932), pp. 175–198 [online]. Available from: <https://pbsociety.org.pl/journals/index.php/asbp/article/view/asbp.1932.030> (accessed on December 28, 2020) [in Polish].
15. KOLBERG, Oskar. *Pokucie: Obraz etnograficzny. Cz. I* [Pokuttia: An Ethnographic Sketch. Pt. I]. Photo-offsetted reissue, first edition. Kraków: W drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego [Jagiellonian University Press], 1882. In: *Dziela wszystkie* [Complete Works]. Wrocław; Poznań: Polskie Wydawnictwo Muzyczne; Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza [Polish Music Publishing House; People's Publishing Cooperative], 1962, vol. 29, 358 pp. [in Polish].
16. KOLBERG, Oskar. *Pokucie: Obraz etnograficzny. Cz. III* [Pokuttia: An Ethnographic Sketch. Pt. III]. Photo-offsetted reissue, first edition. Kraków: W drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego [Jagiellonian University Press], 1888. In: *Dziela wszystkie* [Complete Works]. Wrocław; Poznań: Polskie Wydawnictwo Muzyczne; Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza [Polish Music Publishing House; People's Publishing Cooperative], 1963, vol. 31, 241 pp. [in Polish].
17. PIOTROWICZ, S. Znachorka i wryżka Jewdokia Bojczuk. Materiały folklorystyczne ze wsi Bortnik na Pokuciu [Sorceress and Fortune Teller Yevdokiya Boychuk. Folkloristic Materials from the Village of Bortnyk in Pokuttia]. In: Wilhelm BRUCHNALSKI, ed.-in-chief, *Lud. Organ Towarzystwa Ludoznawczego we Lwowie* [People: An Organ of the Ethnological Society in Lviv]. Lviv, 1907, yr. XIII, no. II, pp. 118–129; no. III, S. 216–232 [in Polish].
18. SCHNAIDER, Jyzef. Lud Peczenizyński: szkic etnograficzny. Część I [The Population of Pechenizhyn: An Ethnographic Sketch. Part I]. In: Jyzef KALLENBACH, ed.-in-chief, *Lud. Organ Towarzystwa Ludoznawczego we Lwowie* [People: An Organ of the Ethnological Society in Lviv]. Lviv, 1906, yr. XII, no. IV, pp. 277–308 [in Polish].
19. SCHNAIDER, Jyzef. Lud Peczenizyński: szkic etnograficzny. Część I [The Population of Pechenizhyn: An Ethnographic Sketch. Part II]. In: Wilhelm BRUCHNALSKI, ed.-in-chief, *Lud. Organ*

*Towarzystwa Ludoznawczego we Lwowie* [People: An Organ of the Ethnological Society in Lviv]. Lviv, 1907, yr. XIII, no. I, pp. 21–33; no. II, pp. 98–117; no. III, pp. 202–215 [in Polish].

20. WAJGIEL, Leopold. *Rys miasta Kołomyi* [A Sketch of the City of Kolomyia]. Kołomyja: Henryk Zadembski & Co., 1877, 114 pp. [in Polish].

## SUMMARY

Folk medicine is a set of folk knowledge that combines two components: the first is the actual empirical knowledge formed over millennia and based on worldviews, beliefs and observations of nature, while the second is an irrational part that embraces traditional medical and magical ritual actions.

The study of folk medicine in terms of ethnography has begun since the mid-XIXth century, and this branch of traditional culture was the subject of attention of not only domestic but also foreign scholars.

The article covers conventional methods of folk medicine in Pokuttia, the ways of preparing drugs, as well as the latter's range and application. At the same time, the paper considers the state and development of medicine generally in Halychyna, and particularly in Pokuttia. It is noted that in modern ethnology, there are no specialized professional studies on folk treatment of the Pokuttian inhabitants. The authoress points out that brief information about folk medicine in Pokuttia is observed in the works of Polish researchers Oskar Kolberg, *Jyzeł* Schnaider, Leopold Wajgiel and the Russian researcher S. Petrovich. Based on their ethnographic information, it was ascertained that a patient was treated at home at the first signs of his / her illness. If a disease was serious, then people most often turned to healers and sorceresses. A professional doctor was consulted only when the available means and folk healers did not help. While treating and preventing diseases, herbal medicine was most often used. It comes to about 200 species of herbs that grew in Pokuttia. Locals were well acquainted with the healing properties of trees and shrubs, cereals and agricultural nonfood crops. Herbs were usually picked at the beginning of plants' flowering. Various medicines were made from the processed vegetable raw materials. In particular, there were made, for internal use, various decoctions, tinctures, juices, and powders; while for external use the processed plants were used for baths, lotions, poultices, compresses, and ointments. The most common were tinctures on water and vodka; sometimes they were made on honey, beer, or vinegar. Among the Pokuttians, a special heed was paid to the plants, which were often used as talismans.

**Keywords:** Pokuttia, folk medicine, phytotherapy, Polish researchers, ethnological studies, medicinal plants.